

КІТЧ І УСНА ТРАДИЦІЯ: ЕВОЛЮЦІЯ СМИСЛІВ

Людмила Єфремова
(Київ)

ШЛЯХИ ФОЛЬКЛОРИЗАЦІЇ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ (ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ)

Кожен фольклорний твір, зокрема народна пісня, має прямого чи опосередкованого автора (авторів). Шляхом визнання слухацько-виконавською аудиторією та розповсюдження в усній традиції пісня піддається процесу фольклоризації.

У давнину переважно селянство репродукувало фольклорні твори. З розвитком міської культури воно також асимілювало міський романс. Пізніше значної ролі у фольклоризації пісень набули рукописні збірнички. На сучасному етапі фольклоризації піддається також авторська аматорська пісня, твори, продюзовані засобами масової інформації, друкowana продукція, зразки кітчевої культури тощо.

Ключові слова: фольклоризація, народна пісня, авторська пісня, слухацько-виконавська аудиторія, селянство, міська культура, міський романс, рукописні збірнички, кітчева культура.

Every folkloric composition, for example folks song, has direct or indirect author (authors). Through the recognition listener-performance audience and spreading in the oral tradition the song succumb to the process of folklorisation.

In old times mainly peasantry produces folkloric compositions. By development of city culture it also assimilates town love song. Later on sizeable role in folklorisation of songs gain handwritten collections. On modern period to the folklorisation succumb author's amateur song, compositions, made by mass media, printed matter, examples of kitschy culture and art.

Key words: folklorisation, folks song, author's song, listener-performance audience, peasantry, city culture, town love song, handwritten collections, kitschy culture.

Кожен фольклорний твір, зокрема народна пісня, має прямого чи опосередкованого автора (авторів). Шляхом визнання слухацько-виконавською аудиторією та розповсюдження в усній традиції пісня піддається процесу фольклоризації.

Процес фольклоризації пісенних творів у різних історичних епохах розвитку людства має свою специфіку. Можна визначити кілька тривалих його «спалахів» в історії слов'янства та українського етносу зокрема. Вони були прямо чи опосередковано пов'язані з культурними епохами світової культури і завжди певним чином перебували під впливом загального стану європейської культури.

Найяскравіше явище останньої – елліністична культура грецької та пізніше – римської імперій. Вона характеризується розквітом дохристиянської релігії поклоніння явищам природи та її божествам, пантеону богів. У тогочасного слов'янського населення на території України простежується «спалах» розвитку обрядовості та обрядової пісенності, поклоніння божествам на лоні природі. Обрядовій регламентації піддавалися всі явища громадського та особистого життя людини. У пісенній творчості – це період формування дострофічних і монострофічних форм колискової, весільної та календарно-обрядової пісенності.

Процес фольклоризації новостворених пісень тоді мав громадсько-регламентований безособовий характер. Над виконавцями тяжіли вимоги регламентованості, спадкової передачі фольклорних творів. Для супроводу народження дитини, одруження та

смерті існували (і досі існують) певні співочі колективи, що їх запрошували на відповідні заходи. Вони також брали участь у проведенні календарних обрядів, присвячених зимовому та літньому сонцестоянню, приходу весни, початку та завершенню сільсько-господарських робіт.

Основною метою обрядових фольклорних творів було повертання до людини потойбічних сил, прагнення одержати від них благословення. Процес фольклоризації обрядових пісень носив регламентований, обов'язковий характер. Це була своєрідна школа громадського та культурного виховання, яка зберігала та підтримувала інститут обрядовості і надалі в часи тривалого середньовіччя.

У часи темного середньовіччя в людській свідомості міцно закріпився страх перед буттям, жорстокістю навколишнього світу. Це призвело до «спалаху» підвищеної уваги до надзвичайних, часто трагічних подій у громадському та особистому житті. Не випадково в ті часи простежується схильність до епічних творів: у Європі – до лицарського та героїчного епосу, у слов'янства – до билин і балад, а згодом і дум, підвищується роль індивідуального, сольного, зокрема й чоловічого, виконавства. Це період кристалізації строфіки та астрофічної епіки в народній пісенності, період напівпрофесійної народної творчості.

Ренесанс у Європі викликав в Україні новий спалах інтенсивного творення та фольклоризації пісенних творів, що відбивають внутрішній світ людини, її ставлення до подій громадського та особистого життя. У центрі уваги творців та виконавців опинилася необрядова пісенна лірика, основними персонажами якої стали світлі образи «дівчиноньки» та «козаченька». Образи природи тепер служать не тотемом, а засобом паралелізму для більш точного та яскравого відображення почуттів та настроїв головних героїв пісень. Лише в родинно-побутовій ліриці простежуємо збереження настроїв Середньовіччя (туги та жорстокості) у зв'язку з особливістю укладу патріархальної сім'ї.

Процес фольклоризації тогочасних народних творів відбувався на емоційному рівні, коли в репертуарі виконавців зберігалися найяскравіші фольклорні твори, розквітав жіночий одиночний та ансамблевий спів з багатоголосним могутнім сонорним звучанням. Народна пісня в той період набула значення самовираження, емоційної сублімації особистості. На цей період припадає пік розквіту пісенної строфіки та посилення її розмаїття.

У давнину переважно селянство репродукувало фольклорні твори. З розвитком міської культури воно також асимілювало міський романс. Пізніше вагомим значення у фольклоризації пісень набули рукописні збірнички. На сучасному етапі фольклоризації піддається також авторська аматорська пісня, твори, продюзовані засобами масової інформації, друкована продукція, зразки кітчевої культури та ін.

Упродовж останніх десятиліть важливу роль у процесі фольклоризації відіграє писемність, рукописні збірнички, друковані джерела, засоби масової інформації, концертної практики. У результаті такого запозичення відбувається засвоєння фольклорних творів, нетипових для місцевої культури, адже регіональність була завжди визначальним показником у фольклорному процесі. У народному виконавстві дедалі частіше осідають авторські твори сучасної поп-культури. Дітям співають колісанки, почуті по телевізору, розважають піснями з репертуару Л. Сенчиної, С. Ротару та ін.

У школі розповсюджуються кітчеві віршики та пісеньки, різноманітні пародії. Молодь під гітарний акомпанемент продукує творчість радянських та пострадянських бардів, не замислюючись над авторством пісень. На сімейних і громадських святах звучить як народна автентична пісня, так і естрадні твори, що насаджуються через гучномовці на курортах і танцмайданчиках.

Жартівлива пісня у межах будь-якого пісенного масиву українського фольклору завжди була початковим проявом кітчевої культури, гумористичного бачення суспільних процесів і проявів особистого життя людини. Тому в жартівливій пісенності переважають малі форми, що мають низький ступінь фольклоризації та мало піддаються систематизації. У цілому і кітчева пісенна культура має низький ступінь фольклоризації, адже створюється на злободенні мотиви і поки що не має певної художньої ваги.